

مهندس حسین سعیدی آشتیانی

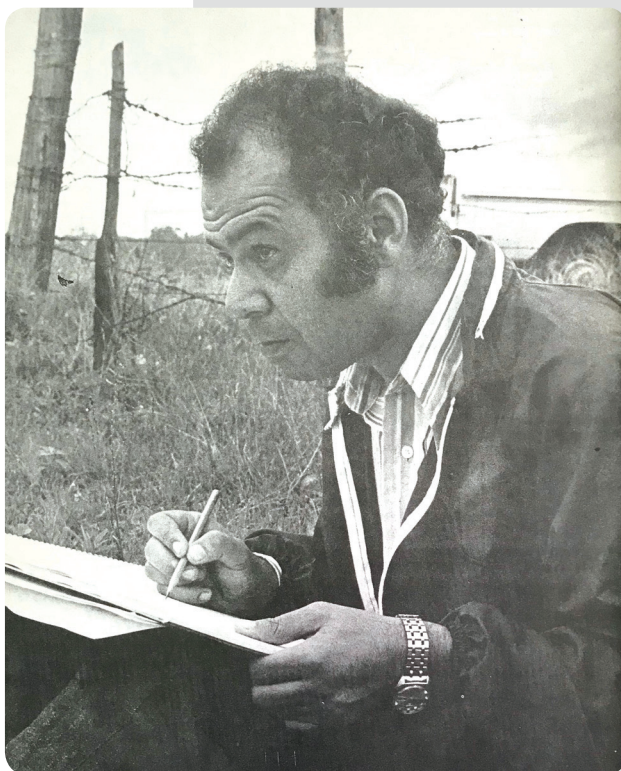
(بنیان گذار پارک‌های جنگلی ایران)

بهرام دلفان ابادری *

* معاون پیشین دفتر جنگل کاری و پارک‌های سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور. پست الکترونیک: bahramdelfan@gmail.com

کشور ما ایران، با مساحتی بالغ بر ۱۶۴ میلیون هکتار در نوار خشک کره زمین واقع شده، به طوری که میانگین بارندگی سالانه کشور کمتر از ۲۵۰ میلی‌متر است. توزیع نامتعادل نزولات جوی طوری است که در برخی مناطق کشور از جمله نواحی کویری و بیابانی، میزان آن کمتر از ۱۰۰ و حتی ۵۰ میلی‌متر در طول سال است. اگرچه عوامل اقلیمی (Climatic) از جمله میزان کم بارندگی و پراکنش نامناسب آن به همراه سایر عوامل اکولوژیکی (Ecological Factor) مثل فاکتورهای توپوگرافیک (Topographic)، ادافیک (Edaphic)، بیوتیک (Biotic) و ... محدودیت‌های بسیاری را برای توسعه و گسترش انواع پوشش

گیاهی به ویژه جنگل‌ها به وجود آورده است، اما تنوع اقلیمی در کشور، سبب ایجاد مناطق مختلف رویشی و تنوع زیستی ویژه‌ای شده است که در نوع خود در دنیا ارزشمند و کم‌نظیر هستند. این منابع ارزشمند در طول تاریخ به روش‌های مختلف اعم از تهیه چوب برای مصارف سوخت و سرپناه، استفاده از گیاهان دارویی و صنعتی، تفرج و ... مورد استفاده بوده‌اند و همچنان نیز مورد بهره‌برداری هستند. آنچه مهم است، استفاده از جنگل‌ها و رویشگاه‌های جنگلی، همچنین ایجاد باغ‌ها و پردیس‌ها در نقاط

دانشمندان ایرانی

مختلف کشور از گذشته‌های دور مورد توجه مردم و حتی حاکمان این دیار قرار داشته و براساس اسناد معتبر تاریخی، ایران باستان بنیان‌گذار پارک در کره خاکی بوده است. پس از باغ‌های معلق بابل که یکی از قدیمی‌ترین باغ‌ها و از عجایب هفت‌گانه جهان هستند، باید از باغ‌ها و پردیس‌های جاودانی شوش در خوزستان یاد کرد، چنانچه در تورات به باغ‌ها و پردیس‌های کاخ باستانی شوش اشاره شده است. براساس مدارک تاریخی، خشایار شاه، پادشاه قدرتمند هخامنشی، به هنگام لشکرکشی به آسیای صغیر (ترکیه امروزی) از جنگل سوزنی‌برگ زیبایی عبور کرد و برای جلوگیری از نابودی، آن را به گارد سلطنتی خود سپرد تا از آن محافظت کنند، شاید این جنگل، اولین منطقه حفاظت‌شده جهان باشد که در چند قرن قبل از میلاد مسیح مورد توجه قرار گرفته است (برزه‌کار، ۱۳۸۶). همچنین در اعصار گذشته، قطعاتی از جنگل‌های طبیعی، توسط اشراف و شاهزادگان به‌عنوان شکارگاه در نظر گرفته می‌شد (جنگل ایزده در نور و ...). علاوه بر این، در عصر باستان، باغ‌های زیادی برای تفریح عموم احداث شد که با عنوان بهشت یا پردیس شناخته می‌شدند و در نوشته‌های انگلیسی با واژه مصطلح **paradise** به آنها اشاره شده است، باغ ارم و باغ وکیل شیراز، باغ نظر اصفهان، باغ فین کاشان، باغ گلشن طبرس و ... از این نمونه‌اند، شکل تکامل یافته آن، که به چهارباغ شهرت دارد، در زمان ساسانیان متداول شد، هشت بهشت معروف اصفهان در زمان شاه سلیمان صفوی در قرن پنجم در یک چهارباغ بنا نهاده شده است. به تدریج و با گذشت زمان، باغ‌ها و شکارگاه‌های اختصاصی در ایران توسعه یافت و هم‌زمان با افزایش جمعیت و گسترش شهرها، باغ‌های ملی، میدین و پارک‌های عمومی با فرم و مشخصات متفاوت احداث شد (برزه‌کار، ۱۳۸۴). در سطح دنیا، مکان‌های بسیاری با اهداف مختلفی مثل تفریح، تفرج، حفاظت از تنوع زیستی و ... از جمله پارک‌های ملی، پارک‌های جنگلی، پارک‌های طبیعت، پارک‌های بیابانی، مناطق حفاظت‌شده، پناهگاه حیات وحش، ذخیره‌گاه‌های جنگلی و ... تحت مدیریت و برنامه‌ریزی قرار گرفته است. در کشور ما نیز استفاده از منابع طبیعی به‌ویژه جنگل‌ها به‌منظور احداث پارک‌ها و تفرجگاه‌های جنگلی در دهه‌های اخیر مورد توجه مراجع و متولیان مربوطه قرار گرفت. بدون تردید اولین اقدام سازمان‌یافته در این رابطه، با سفارش و مدیریت سازمان جنگل‌ها و مراتع کشور در سال ۱۳۴۴ هجری شمسی توسط زنده‌یاد مهندس حسین سعیدی آشتیانی با عنوان «پارک جنگلی هراز» در ۱۶ کیلومتری مسیر جاده اصلی آمل به تهران تهیه و به اجرا درآمد. در سال‌های بعد به ترتیب پارک‌های جنگلی سی‌سنگان (۱۳۴۵)، نور (۱۳۴۷)، قرق (۱۳۵۱) و دلند (۱۳۵۷) در شمال و پارک‌های دیگری در سایر مناطق کشور توسط ایشان طراحی و احداث شد. بی‌شک زنده‌یاد مهندس حسین سعیدی آشتیانی بنیان‌گذار پارک‌های جنگلی نوین در ایران هستند. تاکنون در شمال کشور (ناحیه هیرکانی) ۱۱۳

ناحیه با مساحتی بیش از ۳۶۰۰۰ هکتار تحت عنوان پارک و منطقه تفرجی شناسایی و تعداد زیادی از آنها احداث شده و در حال بهره‌برداری است.

بیوگرافی

مهندس حسین سعیدی آشتیانی در سال ۱۳۱۴ شمسی در شهرستان آشتیان از توابع استان مرکزی دیده به جهان گشود. تحصیلات ابتدایی را در آشتیان گذراند و برای ادامه تحصیل در مقطع متوسطه به تهران عزیمت کرد و در سال ۱۳۳۳ از دبیرستان دارالفنون فارغ‌التحصیل شد. مهندس سعیدی آشتیانی برای ادامه تحصیلات دانشگاهی وارد آموزشگاه عالی جنگل و مرتع‌گران شد. این آموزشگاه از اولین مراکز آموزشی تربیت جنگلبان بود، در سال ۱۳۳۹ موفق به اخذ درجه لیسانس از آن مرکز شد و در همان سال، به استخدام سازمان جنگل‌ها و مراتع کشور در آمد (سعیدی آشتیانی، ۱۳۶۳). او در سال ۱۳۴۱ با خانم مهین سعیدی آشتیانی، از اقوام نزدیکش که ساکن تهران بود، ازدواج کرد، ثمره این ازدواج دو فرزند به نام‌های محمدرضا و تینا هستند که هم‌اکنون در داخل کشور و در کنار مادر گرامیشان زندگی می‌کنند. مهندس سعیدی آشتیانی پس از چند سال کار در سازمان جنگل‌ها و مراتع کشور در سال ۱۳۵۳ برای تحصیلات تکمیلی به امریکا رفتند و در سال ۱۳۵۵ شمسی (۱۹۷۶ میلادی) در مقطع کارشناسی ارشد (M.S.E) در رشته پارک‌ها و تفرجگاه‌ها از دانشگاه A&M ایالت تگزاس فارغ‌التحصیل شدند.

خدمات علمی، فنی و اجرایی

مهندس سعیدی آشتیانی از جمله انسان‌هایی بود که رشته تحصیلی و شغل خود را عاشقانه دوست داشت و در طول عمر کوتاه و گران‌بهای خویش آثار، تألیفات و یادگارهای ماندگاری را بر جای گذاشت. در گفت‌وگو با همسر ایشان، بارها به این موضوع اشاره شد که مهندس آشتیانی عاشق شغل و حرفه‌اش بود و هیچگاه از هیچ تلاش و کوششی برای دستیابی به اهداف بلندش فروگذار نکرد، به گفته ایشان، مهندس آشتیانی بیشتر روزها را در سفرها و مأموریت‌های اداری در استان‌های مختلف می‌گذراند و پس از مراجعت نیز تا ساعاتی از شب مشغول مطالعه و تدوین طرح‌ها، نشریات و مقالات خود بود. گاهی حتی در نیمه‌های شب نیز برای سرکشی و نظارت به پارک‌های جنگلی اطراف از جمله پارک جنگلی فین چالوس، سی‌سنگان نوشهر، نور و غیره می‌رفت و با نگهبانان به گفت‌وگو می‌نشست. زنده‌یاد مهندس سعیدی آشتیانی در نوشته‌های خود از شغل و حرفه‌اش چنین یاد می‌کند: «در طول ۲۵ سال خدمت اداری خود چه از نظر علمی و چه از نظر تئوری عاشق شغلی هستم که در این رشته به من محول شده است.» (یادی از مهندس حسین سعیدی آشتیانی، ۱۳۶۸)

ایشان روحی بزرگ و سرشار از عشق به طبیعت و مردم و نگاهی تیزبین و خلاق به جاذبه‌های طبیعی و برنامه‌ریزی‌های تفرجی

مراسم فارغ‌التحصیلی مهندس سعیدی آشتیانی و اهدای مدرک کارشناسی ارشد (M.S) در سال ۱۳۵۵ شمسی (۱۹۷۶ میلادی) در دانشگاه A&M آمریکا

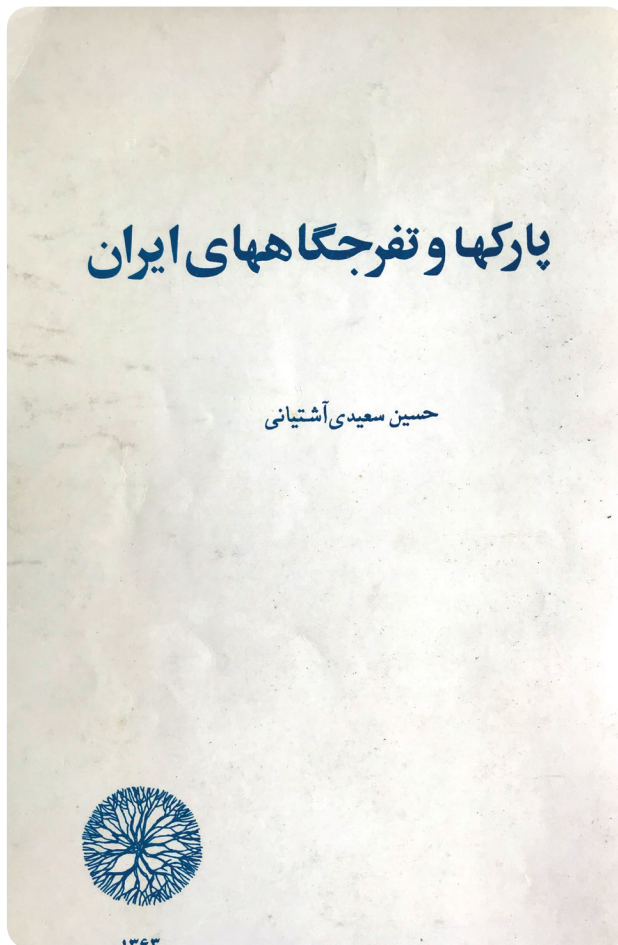
مهندس سعیدی آشتیانی در سال ۱۳۵۵ شمسی در زمان تحصیل در آمریکا

را در ایران بنیان نهاد، از آن پس نیز با تلاش و پشتکار کم نظیر خود، پارک‌های جنگلی دیگری مانند سی‌سنگان نوشهر، نور، فین چالوس در مازندران، قرق (۱۳۵۱)، دلد (۱۳۵۷) در استان گلستان، ملت، تیسکوپان در سیستان و بلوچستان، چیتگر، جهان‌نما در تهران و ... را احداث کرد که در حال حاضر میلیون‌ها توریست و گردشگر داخلی و خارجی از آنها استفاده می‌کنند. ایشان از جمله اساتید صاحب‌نام در موضوع پارک‌داری در ایران بودند که تدریس در آموزشگاه‌های جنگل و مرتع گرگان، محیط‌زیست تهران و دوره‌های آموزشی ضمن خدمت کارکنان سازمان جنگل‌ها و مراتع کشور، شرکت در سمینارها و همایش‌های داخلی و بین‌المللی، بازدید از پارک‌های جنگلی و ملی در کشورهای آمریکا، کانادا، ژاپن و ... و گذراندن دوره تحصیلی در آمریکا محتوای خاصی مرکب از ذوق و سلیقه و تجربه داخلی و خارجی در ایشان ایجاد کرد و او را به فردی توانمند در امور طراحی و پارک‌سازی در کشور تبدیل کرد (سعیدی آشتیانی، ۱۳۶۳). مهندس سعیدی آشتیانی پس از چند سال کار و کسب تجارب ارزشمند در زمینه تهیه طرح، برنامه‌ریزی، اجرا و نظارت در امر پارک‌داری در کشور، در سال ۱۳۵۳ شمسی برای ادامه تحصیل به آمریکا رفت و در

داشت، به همین دلیل در طول عمر کوتاه خود منشأ آثار ماندگاری در مناطق مختلف کشور، از پارک ملت در زاهدان و پارک تیسکوپان در چابهار و در محروم‌ترین نقاط کشور تا جنگل‌های زیبا و منحصر به فرد شمال، غرب و فلات مرکزی ایران بوده و آثار ارزشمندی را از خود به یادگار گذاشته است، هر کجا نامی از پارک و پارک‌داری در ایران است، بی‌شک نام مهندس حسین سعیدی آشتیانی چون نگینی می‌درخشد و زینت‌بخش آن مجلس است. استقبال مردم از پارک‌های جنگلی، لزوم رفع نیازهای جامعه به تفریح و گذران اوقات فراغت همواره بار سنگینی در قلب رنجور مالا مال از ذوق خدمتش بود، عشق و علاقه به کشور و مردم به‌ویژه قشر محروم، که خود نیز از جنس آنها بود، سبب می‌شد تا از هیچ تلاشی در این راه دریغ نکند. مهندس سعیدی آشتیانی در سال ۱۳۳۹ پس از فراغت از تحصیل در مقطع لیسانس به‌عنوان کارشناس در دفتر جنگل‌کاری و پارک‌های سازمان جنگل‌ها و مراتع کشور، در بخش پارک‌ها و ذخیره‌گاه‌های جنگلی شروع به کار کرد و پس از کسب تجارب و اطلاعات اجرایی لازم، برای اولین بار در سال ۱۳۴۴ با طراحی و احداث پارک جنگلی هراز واقع در ۱۶ کیلومتری شهر آمل (پارک جنگلی میرزا کوچک‌خان فعلی)، احداث پارک‌های جنگلی

مهندس سعیدی آشتیانی در زمان تهیه طرح پارک

یکی از منابع مهم طراحی پارک از آثار مهندس سعیدی آشتیانی

- پارک‌ها و تفرجگاه‌های ایران (به همت دفتر جنگل‌کاری و پارک‌ها، ۱۳۶۳)
- The recreation uses of rangeland (1975)
- Recreation and leisure concept (1979)
- Conceptual national plan for outdoor recreation in IRAN (1976)

رجعت و جاودانگی

مهندس سعیدی آشتیانی به‌عنوان فردی کم‌نظیر و اثرگذار، با وجود تمام عشق، علاقه، ذوق، سلیقه، پشتکار و توانمندی‌های علمی و اجرایی نسبت به رشته و شغل خود، متأسفانه قلبی رنجور داشت و تاب و تحمل این همه احساسات و عقاید پاک و ستودنی را نداشت، به‌طوری‌که در اواخر سال ۱۳۵۹ به‌دلیل عارضه قلبی از فعالیت‌های شدید منع شد، سپس از سمت معاونت مدیرکل کناره‌گیری کرد و در ادامه خدمت به‌عنوان کارشناس ارشد، ذوق و علاقه خود را تنها در تهیه و تدوین کتاب، مقالات، نشریات و ... متمرکز کرد. سرانجام قلب ناتوان و رنجورش نتوانست با سلیقه و استعداد ذاتی و میل به پرکاری و تحرک فکری ایشان هماهنگ

سال ۱۳۵۵ (۱۹۷۶ میلادی) موفق به اخذ مدرک کارشناسی ارشد (M.S.E) در رشته پارک‌ها و تفرجگاه‌ها از دانشگاه A&M ایالت تگزاس شد.

در سال ۱۳۵۶ پس از مراجعت از امریکا، دوباره در دفتر جنگل‌کاری و پارک‌ها و در همان بخش پارک‌ها و ذخیره‌گاه‌های جنگلی به‌عنوان کارشناس شروع به کار کرد و علاوه بر سوابق و فعالیت‌های کارشناسی، مدتی نیز به‌عنوان معاون مدیرکل دفتر جنگل‌کاری و پارک‌ها مشغول به خدمت‌رسانی بود. در طول فعالیت خود، اقدامات بسیار ارزشمندی را برای تهیه شرح خدمات و تنظیم دستورالعمل‌های مربوط به پارک‌های جنگلی (طبیعی و دست‌کاشت)، پارک‌های طبیعت، پارک‌های شهری، ذخیره‌گاه‌های جنگلی و ... انجام داد که سالیان متمادی مورد استفاده قرار گرفت و به تدریج توسط سایر کارشناسان دفتر و شورای عالی سازمان تکمیل و به واحدهای تابعه ابلاغ شد.

آثار و تألیفات علمی

مهندس سعیدی آشتیانی در طول عمر کوتاه و پر بارش با سعی، تلاش و کوشش فراوان علاوه بر تأسیس پارک‌ها و ذخیره‌گاه‌های جنگلی متعدد در نقاط مختلف کشور، آثار علمی زیادی را اعم از کتاب، مقاله، نشریه و ... از خود به جای گذاشت که بسیاری از آنها در زمان حیات ایشان در مجامع علمی مختلف ارائه شد و بخشی دیگر نیز پس از درگذشت ایشان به کوشش دوستان و همکاران و با مشارکت و همکاری سازمان جنگل‌ها و مراتع کشور به چاپ رسید، کتاب «پارک‌ها و تفرجگاه‌های ایران»، منتشر شده در سال ۱۳۶۳، از آن جمله است که پس از گذشت سال‌ها، هنوز مورد استفاده دانشجویان، پژوهشگران و کارشناسان بخش‌های اجرایی است.

از آثار علمی مهندس سعیدی آشتیانی مقالات متعدد و چهارده جلد نشریه در زمینه پارک‌داری، پارک‌سازی، منابع تفرجگاهی و فضای سبز و دست‌نوشته‌هایی است که برخی از آنها به کوشش دوستان و همکارانش، بعد از درگذشت او به چاپ رسید. برخی از تألیفات و مقالات منتشر شده به شرح زیر است:

- پارک‌ها و تفرجگاه‌ها (۱۳۵۱)
- بشر و پدیده تفریح (۱۳۵۷)
- پارک‌سازی در ایران (۱۳۵۸)
- مسئله تفریح و منابع طبیعی تفرجگاهی در ایران (۱۳۵۸)
- مفهوم اوقات فراغت و امر تفریح و تفرج در دنیای امروز (۱۳۵۹)
- راهنمایی کوتاه برای طرح‌ریزی تفرجگاه‌ها، پارک‌ها و توسعه مناطق تفریحی (۱۳۵۹)
- راهنمای طرح جامع پارک و تفرجگاه (۱۳۶۰)
- نود و چهار طرح تجهیز و توسعه پارک‌ها (۱۳۶۰)
- نقش منابع طبیعی تفرجگاهی در رفاه جامعه (۱۳۶۰)
- دنیای درختان، درختچه‌ها و بوته‌ها ... (۱۳۶۰)
- نوشته‌ها و گفته‌ها (۱۳۶۱)

شود و در ۱۸ آبان سال ۱۳۶۱ پس از چندین سال تلاش شبانه‌روزی در سن ۴۷ سالگی در بیمارستان شهید لبافی‌نژاد تهران از حرکت باز ایستاد و جان به جان آفرین تسلیم کرد. سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور، به پاس قدردانی از تمام تلاش‌ها و زحمات بی‌وقفه این جنگلبان متخصص و متعهد، همچنین بزرگداشت یاد و خاطره ایشان در طول سال‌های خدمت صادقانه‌اش در سال ۱۳۶۸ در مراسم باشکوهی، پارک جنگلی نور، از جمله پارک‌های احداثی ایشان را به نام ایشان «پارک جنگلی مهندس حسین سعیدی آشتیانی» نام‌گذاری کرد.

همچنین به‌منظور گرامیداشت یاد و خاطره این انسان فرهیخته، پرتلاش و وطن‌پرست در سال‌های بعد مراسم باشکوه دیگری با حضور اساتید، کارشناسان، همکاران، علاقه‌مندان، همسر و فرزندان در پارک جنگلی سی‌سنگان نوشهر، از جمله پارک‌های

احداثی و یادگار ایشان، برگزار و تندیس و یادبودش در آن نصب شد.

منابع

برزه‌کار، ق.، ۱۳۸۶. راهنمای طرح‌ریزی پارک‌های جنگلی. انتشارات اشک قلم، تهران، ۲۹۱ صفحه.
برزه‌کار، ق.، ۱۳۸۴. پارک‌ها و تفرج‌گاه‌های جنگلی. سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی، تهران، ۲۳۱ صفحه.
یادی از مهندس حسین سعیدی آشتیانی، ۱۳۶۸. نشریه دفتر جنگل‌کاری و پارک‌ها. سعیدی آشتیانی، ح.، ۱۳۶۳. پارک‌ها و تفرج‌گاه‌های جنگلی، چاپ کرج، کرج، ۱۵۴ صفحه.

پارک جنگلی نور که در سال ۱۳۴۷ توسط مرحوم مهندس سعیدی آشتیانی طراحی شده است